

Thomas Lewis, M.D., Fari Amini, M.D.,
Richard Lannon, M.D.

ΜΙΑ ΓΕΝΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ
ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

Μετάφραση
ANNA ΠΑΠΑΣΤΑΥΡΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ
ΑΘΗΝΑ 2013

Τίτλος πρωτοτύπου:

A GENERAL THEORY OF LOVE

Copyright © 2000 by T. Lewis, F. Amini, and R. Lannon

All rights reserved

Σύμβουλος έκδοσης: Αλέξης Πφάου

Σχεδιασμός βιβλίου: Περικλής Δουβίτσας

Τυπογραφική διόρθωση: Αρετή Μπουκάλα

1η έκδοση, Μάρτιος 2013

ISBN: 978-960-504-053-6

Για την ελληνική έκδοση:

© Εκδόσεις ΝΕΦΕΛΗ και Άννα Παπασταύρου

Ασκληπιού 6, Αθήνα 106 80

τηλ.: 210 3639962 – fax: 210 3623093

e-mail: info@nnet.gr

www.nnet.gr

Αφ'ότου ανοίξατε φτερά και μάθατε να πετάτε,
πάνω στη γη θα βαδίζετε
κοιτάζοντας ψηλά·
γιατί εκεί ήσασταν κάποτε
κι εκεί θα θέλετε να επιστρέψετε.

Λεονάρντο ντα Βίντσι

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τι είναι αγάπη και γιατί κάποιοι άνθρωποι είναι ανίκανοι να τη βρουν; Τι είναι μοναξιά και γιατί μας βασανίζει; Τι είναι οι ανθρώπινες σχέσεις και γιατί και πώς λειτουργούν με τον τρόπο που λειτουργούν;

Στόχος αυτού του βιβλίου είναι ν' απαντήσει σ' αυτές τις ερωτήσεις αποκαλύπτοντας τα βαθύτερα μυστικά της καρδιάς. Από το λυκαυγές του είδους μας, τα ανθρώπινα πλάσματα σε κάθε τόπο και σε κάθε χρόνο αντιπάλεψαν μ' έναν απείθαρχο συναισθηματικό πυρήνα που συμπεριφέρεται με απρόβλεπτους και χαοτικούς τρόπους. Η επιστήμη αποδείχτηκε ανήμπορη να τα βοηθήσει. Ο πρώτος γιατρός του δυτικού κόσμου, ο Ιπποκράτης, το 450 π.Χ. υποστήριζε ότι τα συναισθήματα πηγάζουν από τον εγκέφαλο. Είχε δίκιο, αλλά για τα επόμενα δύομισι χιλιάδες χρόνια η ιατρική δεν μπόρεσε να προσθέσει περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με τη συναισθηματική ζωή. Τα ζητήματα της καρδιάς ήταν ζητήματα που αφορούσαν μόνο τις τέχνες: τη λογοτεχνία, το τραγούδι, την ποίηση, τη ζωγραφική, τη γλυπτική, το χορό. Μέχρι σήμερα.

Η περασμένη δεκαετία γνώρισε μια έκρηξη επιστημονικών ανακαλύψεων σχετικά με τον εγκέφαλο, απαρχή μιας επανάστασης που υπόσχεται ν' αλλάξει τον τρόπο που σκεφτόμαστε για τον εαυτό μας, τις σχέσεις μας, τα παιδιά μας και την κοινωνία μας. Η επιστήμη μπορεί επιτέλους να στρέψει τη διεισδυτική της ματιά στα αρχαιότερα ερωτήματα της ανθρωπότητας. Οι αποκαλύψεις της караδοκούν να γκρεμίσουν ουκ ολίγες σύγχρονες απόψεις σχετικά με τις εσωτερικές διεργασίες της αγάπης.

Παραδοσιακές ερμηνείες του μυαλού υποστηρίζουν ότι το Πάθος είναι ένα βασανιστικό απομεινάρι από το πρωτόγονο παρελθόν της ανθρωπότητας και ότι η πνευματική υποδούλωση του συναισθήματος είναι ο θρίαμβος του πολιτισμού. Λογικά αλλά

αμφίρροπα συμπεράσματα ακολουθούν: η συναισθηματική ωριμότητα είναι συνώνυμη του συναισθηματικού περιορισμού. Τα σχολεία μπορούν να διδάξουν παιδιά στερημένα από συναισθηματικές δεξιότητες με τον τρόπο που διδάσκουν και τη γεωμετρία ή την ιστορία. Για να νιώσετε καλύτερα, ξεπεράστε με τη σκέψη σας την ξεροκέφαλη κι απείθαρχη καρδιά σας. Αυτή είναι η κρατούσα άποψη.

Σ' αυτό το βιβλίο, αποδεικνύουμε ότι όπου συγκρούονται το πνεύμα και το συναίσθημα, συχνά η καρδιά δείχνει τη βαθύτερη σοφία. Σε μια ευχάριστη μεταστροφή, η επιστήμη –δεξί χέρι της Λογικής– επίσης το αποδεικνύει. Η αρχαία συναισθηματική αρχιτεκτονική του εγκεφάλου δεν είναι μια ενοχλητική ζώδης τροχοπέδη. Αντίθετα αποτελεί σημαντικό κλειδί για τη ζωή μας. Ζούμε βυθισμένοι σε αθέατες δυνάμεις και σε σιωπηρά μηνύματα που διαμορφώνουν το πεπρωμένο μας. Ως άτομα και ως πολιτισμός, η ευκαιρία μας στην ευτυχία εξαρτάται από την ικανότητά μας να αποκρυπτογραφήσουμε έναν κρυμμένο κόσμο που περιστρέφεται –άορατος, αδιανόητος, αμείλικτος– γύρω από την αγάπη.

Από τη γέννησή μας μέχρι το θάνατο, η αγάπη δεν είναι απλώς το σημείο όπου εστιάζει η ανθρώπινη εμπειρία, αλλά και η ζωτική δύναμη του νου, που ορίζει τις διαθέσεις μας, σταθεροποιεί τους ρυθμούς του σώματός μας και αλλάζει τη δομή του εγκεφάλου μας. Η φυσιολογία του σώματος διασφαλίζει ότι οι σχέσεις θα καθορίσουν και θα εδραιώσουν την ταυτότητά μας. Η αγάπη μάς κάνει αυτό που είμαστε και αυτό που μπορούμε να γίνουμε. Στις σελίδες που ακολουθούν εξηγούμε πώς και γιατί συμβαίνει αυτό.

Στη διάρκεια πολλών αιώνων, όταν η επιστήμη κοιμόταν ακόμα, η ανθρωπότητα στηριζόταν στις τέχνες για να εξιστορεί και να καταγράφει τη μυστηριώδη συμπεριφορά της καρδιάς. Εκείνη η συσσωρευμένη σοφία δεν γίνεται να αγνοηθεί. Αυτό το βιβλίο, ενώ ταξιδεύει βαθιά μέσα στη σφαίρα της επιστήμης, διατηρεί στενή επαφή με τον ανθρωπισμό που δίνει νόημα σ' ένα τέτοιο τα-

ξίδι. Οι σκέψεις των ερευνητών και των εμπειριστών συναντούν τις σκέψεις των ποιητών, των φιλοσόφων και των βασιλιάδων. Οι αφετηρίες τους μπορεί να είναι αντίστοιχα εντελώς διάφορες ως προς το χώρο, το χρόνο και την ιδιοσυγκρασία, όμως οι φωνές μέσα σ' αυτό το βιβλίο υψώνονται και συγκλίνουν προς έναν κοινό στόχο.

Κάθε βιβλίο, αν μη τι άλλο, είναι ένα επιχείρημα: ένα βέλος πλασμένο από λέξεις, φτερωμένο, σμιλεμένο στο ακόνι και φρεσκομυρωμένο, που διαπερνάει τις παραγράφους γοργά για να φτάσει στο στόχο του που αγνοφέγγει στο βάθος. Αυτό το βιβλίο – ενώ αποσαφηνίζει τη διαπλαστική δύναμη της γονικής αφοσίωσης, τη βιολογική πραγματικότητα του έρωτα, τη θεραπευτική δύναμη των κοινωνικών δεσμών– επιχειρηματολογεί για την αγάπη. Γυρίστε σελίδα για να εκτοξευτεί το βέλος. Η καρδιά στην οποία στοχεύει είναι η δική σας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	9
1. ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ ΤΗΣ ΚΑΡΔΙΑΣ	17
<i>Η επιστήμη συμπαρατάσσεται στην αναζήτηση της αγάπης</i>	
2. ΓΑΤΕΣ, ΓΑΤΙΑ, ΣΑΚΙΑ ΚΑΙ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑ	34
<i>Πώς η βασική δομή του εγκεφάλου θέτει προβλήματα στην αγάπη</i>	
3. Η ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΑΡΧΙΜΗΔΗ	59
<i>Πώς νιώθουμε τον εσωτερικό κόσμο μιας άλλης καρδιάς</i>	
4. ΜΙΑ ΠΙΟ ΑΓΡΙΕΜΕΝΗ ΘΑΛΑΣΣΑ	100
<i>Πώς οι σχέσεις διαποτίζουν το σώμα, το μυαλό και την ψυχή του ανθρώπου</i>	
5. Η ΕΝΣΑΡΚΩΣΗ ΤΗΣ ΒΑΡΥΤΗΤΑΣ	145
<i>Πώς η μνήμη αποθηκεύει και διαπλάθει την αγάπη</i>	
6. ΜΙΑ ΚΑΜΠΗ ΤΟΥ ΔΡΟΜΟΥ	172
<i>Πώς η αγάπη αλλάζει αυτό που είμαστε και αυτό που μπορούμε να γίνουμε</i>	
7. ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΗΣ ΖΩΗΣ	203
<i>Πώς η αγάπη διαμορφώνει, καθοδηγεί και αλλάζει τον συναισθηματικό νου ενός παιδιού</i>	
8. ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΠΙΕΤΡΑ ΚΑΙ ΤΟΝ ΟΥΡΑΝΟ	229
<i>Τι μπορεί να γίνει για να θεραπευτούν οι καρδιές που ξεστράτισαν</i>	

9. ΠΕΡΙΠΑΤΟΣ ΣΤΟΥΣ ΙΣΚΙΟΥΣ	263
<i>Πώς μας τυφλώνει η κουλτούρα και δεν βλέπουμε τους δρόμους της αγάπης</i>	
10. Η ΑΝΟΙΧΤΗ ΠΟΡΤΑ	310
<i>Τι κρύβει το μέλλον για τα μυστήρια της αγάπης</i>	
ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ	316
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	333
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	349

ΜΙΑ ΓΕΝΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

1

ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ ΤΗΣ ΚΑΡΔΙΑΣ

Η ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΣΥΜΠΑΡΑΤΑΣΣΕΤΑΙ
ΣΤΗΝ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

*Δυο κορίτσια ανακαλύπτουν
της ζωής το μυστικό
σ' ένα στίχο ξαφνικό,
ποιητικό.*

*Εγώ που αγνοώ το
μυστικό έγγραφα
το σίχο. Εκείνα
μου είπαν*

*(μέσω τρίτου)
πως το είχαν βρει
όχι όμως τι ήταν
ούτε καν*

*ποιος στίχος ήταν. Σίγουρα
ώς τώρα, πάνω από μια βδομάδα
αργότερα, ξέχασαν
το μυστικό,*

*το σίχο, το ποίημα
πώς το λέγαν. Τις αγαπώ*

γιατί βρήκαν αυτό που εγώ
δεν μπορώ να βρω

και γιατί μ' αγαπούν
για το στίχο που έγραφα
και γιατί τον ξέχασαν
έτσι ώστε

χίλιες φορές, ώς να τις βρει
ο θάνατος, να
τον ανακαλύπτουν ξανά, σε άλλους
στίχους

σ' άλλες
στιγμές σπουδαίες. Και γιατί
θέλουν να τον γνωρίσουν,
γιατί

θεωρούν πως ένα τέτοιο μυστικό
υπάρχει, ναι,
γι' αυτό,
πάνω απ' όλα.

Ντενίζ Λέβερτοφ, «The Secret»

Κάποιοι μπορεί να θεωρήσουν παράδοξο το ότι ένα βιβλίο για την ψυχοβιολογία της αγάπης ξεκινάει μ' ένα ποίημα, όμως η ίδια η περιπέτεια το απαιτεί. Η ποίηση αναδύεται εκεί όπου το συναίσθημα συναντάει την κατανόηση – και το ίδιο συμβαίνει και με το μέγιστο μέρος της συναισθηματικής ζωής. Πάνω από τριακόσια χρόνια πριν, ο Γάλλος μαθηματικός Μπλαιζ Πασκάλ (Blaise Pascal) έγραφε: *Η καρδιά έχει τη δική της λογική, για*

την οποία η Λογική δεν έχει ιδέα. Ο Πασκάλ είχε δίκιο, παρότι δεν μπορούσε να γνωρίζει το γιατί. Αιώνες αργότερα, ξέρουμε ότι τα συστήματα των νευρώνων που ευθύνονται για το συναίσθημα και το πνεύμα είναι διαχωρισμένα, δημιουργώντας έτσι το χάσμα ανάμεσά τους στο ανθρώπινο μυαλό και τη ζωή των ανθρώπων. Το ίδιο ρήγμα δυσκολεύει τους ανθρώπους να διεισδύσουν στα μυστήρια της ζωής, παρά τον διακαή τους πόθο να το πετύχουν. Εξαιτίας του σχεδιασμού του εγκεφάλου, η συναισθηματική ζωή νικά τη Λογική λίγο-πολύ όπως το πετυχαίνει κι ένα ποίημα. Και τα δύο σαλπίζουν υποχώρηση μόλις ζυγώσει η διεξοδική ερμηνεία, όπως ένας αντικατοπτρισμός μια μέρα του καλοκαιριού.

Παρότι η φύση της αγάπης δεν είναι εύκολο να προσδιοριστεί, έχει μια εγγενή τάξη, μια αρχιτεκτονική που μπορεί να εντοπιστεί, να ανασκαφεί και να διερευνηθεί. Η συναισθηματική εμπειρία, σε όλη της τη λαμπρή περιπλοκότητα, δεν μπορεί να αναδυθεί *ex vacuo*, εκ του κενού: πρέπει να πηγάζει από δυναμικά νευρωνικά συστήματα που σφύζουν από φυσιολογικές διεργασίες τόσο συγκεκριμένες και σχεδιασμένες βάσει προτύπου όσο και περίπλοκες. Καθώς αποτελεί κομμάτι του φυσικού σύμπαντος, η αγάπη πρέπει να είναι *σύννομη*. Όπως και ο υπόλοιπος κόσμος, περιγράφεται και διέπεται από αρχές που μπορούμε να τις ανακαλύπτουμε, αλλά δεν μπορούμε να τις αλλάζουμε. Μόνο αν ξέραμε πού και πώς να κοιτάξουμε, θα έπρεπε να μπορούμε να βρίσκουμε συναισθηματικούς νόμους στην επίδραση των οποίων ο άνθρωπος δεν θα μπορούσε ν' αντισταθεί περισσότερο απ' όσο θα μπορούσε ν' αντισταθεί στη δύναμη της βαρύτητας, πέφτοντας από έναν γκρεμό.

Μπροστά στο εγχείρημα να εντοπίσουμε τις επιταγές της αγάπης ιωθήουμε στ' αλήθεια δέος. Κάθε αντίληψη της έννοιας αγάπη αναπόφευκτα εξαρτάται από μια θεώρηση της ευρύτερης ολότητας του συναισθηματικού νου. Ωστόσο, μέχρι το πιο πρόσφατο

φήγμα της ανθρώπινης ιστορίας δεν υπήρχε επιστήμη του νου. Οι κλασικές ελληνικές επιστήμες περιείχαν τη γεωμετρία, την αστρονομία, την ιατρική, τη βοτανολογία – αλλά καμία άποψη για τα ανθρώπινα συναισθήματα που θα μπορούσαν να διεκδικήσουν περισσότερη πειστικότητα απ’ όση οι σύγχρονοι με αυτά ευφάνταστοι μύθοι. Αυτή η εμπειρική κενότητα διήρκεσε χιλιάδες χρόνια. Οι φιλόσοφοι ανέπτυξαν διεξοδικά και αντιπαρατέθηκαν για τη συναισθηματική ζωή –τέσσερις άνθρωποι χυμοί του σώματος εδώ, κατοχή από τα δαιμόνια αλλού–, όμως ο κόσμος χρειάστηκε να περιμένει μέχρι το τέλος του 19ου αιώνα μ.Χ. για τη συστηματική διερεύνηση των αισθημάτων και του πάθους.

Όταν η προσοχή των επιστημόνων στράφηκε για πρώτη φορά στα μυστήρια της καρδιάς, οι απαραίτητες τεχνολογίες για την εξιχνιάσή τους ήταν αδιανόητες. Στο τέλος του 19ου αιώνα, μια χούφτα στοχαστές –ο Ζίγκμουντ Φρόυντ (Sigmund Freud), ο Γουίλλιαμ Τζέιμς (William James), ο Βίλχελμ Βουντ (Wilhelm Wundt)– συνεργάστηκαν για να συναρμολογήσουν τις πρώιμες επιστημονικές αναφορές για τις ψυχικές ικανότητες του ανθρώπου. Όσο λαμπροί σκαπανείς κι αν ήταν, δεν μπορούσαν να γνωρίζουν τίποτα για τη φυσιολογία του νου, για τους μικροσκοπικούς νευρωνικούς μηχανισμούς που συνδυάζονται και συνωμοτούν για να δημιουργήσουν το υλικό της ψυχικής ζωής – εικόνες, ήχους, σκέψεις, φιλοδοξίες, αισθήματα. Τα μυστικά της αγάπης παρέμεναν θαμμένα μέσα στο πιο απαραβίαστο θησαυροφυλάκιο που γνώρισε ποτέ ο κόσμος: ένα κουβάρι από εκατό δισεκατομμύρια κύτταρα, των οποίων τα αναρίθμητα ηλεκτρικά ρεύματα και χημικά σήματα ενώνονται για να δημιουργήσουν ένα μοναδικό, ζώντα ανθρώπινο εγκέφαλο.

Από την αρχή του 20ού αιώνα μέχρι το τέλος του, οι σημαντικές μελέτες της αγάπης δεν περιλάμβαναν καθόλου βιολογία. Έχει λεχθεί ότι οι νευρωτικοί χτίζουν πύργους στα σύννεφα, ενώ οι ψυχωτικοί ζουν μέσα σε αυτούς και οι ψυχίατροι μαζεύουν

τα νοίκια. Όμως οι ψυχίατροι και οι ψυχολόγοι είναι αυτοί που ζούσαν ανέκαθεν μέσα σ' ένα ανάκτορο θεωρίας μετέωρο πάνω από ένα κενό. Όταν έχτιζαν την κατανόησή τους γύρω από τον συναισθηματικό νου, ο εγκέφαλος ήταν ένας γρίφος. Τα θεμέλια του οικοδομήματός τους έπρεπε να κατασκευαστούν από το μοναδικό υλικό που υπήρχε σε άφθονη ποσότητα: τις πιο αγνές εικασίες.

Οι πρώτοι εξερευνητές των παθών της ανθρωπότητας αντιμετώπισαν αυτή την πρόκληση με θαρραλέα επινοητικότητα. Σ' ένα άβατο απρόσβλητο από κάθε διάψευση, σκάρωναν ψυχικά σύνεργα και σύμβολα που δεν είχαν φυσικό ισοδύναμο. Ο Ζίγκμουντ Φρόυντ δεν ήταν ο μόνος οραματιστής που σχεδίασε μια ιμπρεσιονιστική εικόνα του νου, όμως ήταν ο πιο αποφασισμένος να προσδώσει στο επινόημά του μια αξιοπιστία την οποία αυτό δεν μπορούσε με τίποτα να διαθέτει. Κι έτσι οι πύργοι και τα τείχη του φροϊδικού οχυρού εκτινάχτηκαν μεσοούρανα, όπου και παραμένουν: ο απειλητικός πυργίσκος του λογοκρίνοντος Υπερεγώ, οι αγέρωχες αφίδες της Εναισθησίας, το στενάχωρο μπουντρούμι του Αυτού. Παρά την άνευ ουσίας βάση του, το παλαιό πρότυπο της συναισθηματικής ζωής έριχνε μια μεγάλη σκιά. Ο Φρόυντ παραδίδεται εκ νέου σε κάθε γενιά. Τα συμπεράσματά του διαπερνούν την κουλτούρα μας με πολλούς και ποικίλους τρόπους και οι υποθέσεις του έχουν αντέξει τόσο πολλά χρόνια, που αντιμετωπίζονται πια ως δεδομένα.

Η πολιτισμική ατμόσφαιρα την εποχή του Φρόυντ κατακλυζόταν από υπόνοιες σχετικά με τους ηθικούς και τους φυσικούς κινδύνους του αυνανισμού. Ο Φρόυντ, ο οποίος σε όλη του τη ζωή αποδοκίμαζε τον αυνανισμό, ήταν πεπεισμένος ότι ο αυνανισμός και η διακεκομμένη συνουσία (coitus interruptus) ευθύνονταν για το άγχος, τη χάνωση, μια πληθώρα από υστερικά συμπτώματα – τις συναισθηματικές δυσλειτουργίες της εποχής του. Στη συνέχεια κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ο πραγματικός ένοχος ήταν η σεξουαλική αποπλάνηση στην παιδική ηλικία: έπειτα έστρεψε την

προσοχή του στις νεανικές φαντασιώσεις συνουσίας με τους γονείς. Όταν οι κλινικές του συναντήσεις αποκάλυψαν ότι οι περισσότεροι ασθενείς αρνιόνταν όλες τις ποικιλίες πρώιμου ερωτισμού, ο Φρόντ δεν αμφισβήτησε την αρχική του πεποίθηση. Συμπεράνανε ότι οι γονείς δεν θυμόνταν τις νεανικές, αισθησιακές τους περιπέτειες, επειδή ο νους είχε εκδιώξει τις σπιρτόζικες αναμνήσεις από το συνειδητό. Όταν εξέτασε ενδελεχώς τα συμπτώματα και τα όνειρα των ασθενών του, πίστεψε ότι μπορούσε να διακρίνει ευφυώς κρυπτογραφημένα στοιχεία που καταδείκνυαν μια σκοτεινή σεξουαλική ιστορία – την ίδια ακριβώς, όπως απέτυχε να προσέξει, που είχε οραματιστεί εξαρχής.

Αυτό το πρότυπο του συναισθηματικού νου περιέχει γνώριμα φροϋδικά σύνεργα: τη χύτρα της επιθυμίας που κοχλάζει κάτω από την επιφάνεια της επίγνωσης· την ηλιόλουστη καθημερινή ύπαρξη του Εαυτού, που αδυνατεί να αναγνωρίσει τις κάτω ελλοχεύουσες περιοχές· και την ιαματική δύναμη της ενόρασης προς ένα δυσοίωνα ερωτικό παρελθόν που, εξ ορισμού, πρέπει να υπάρχει εκεί. Αυτή η μελέτη της καρδιάς της ανθρωπότητας συνδέει άρρηκτα την αγάπη με τη σεξουαλική ευχαρίστηση και τη διαστροφή – πράγματι, διατείνεται ότι η αγάπη δεν είναι παρά μια συνεστραμμένη απεικόνιση απαγορευμένων, απωθητικών, αιμομικτικών ορμών. Σαν έμβλημά του και σημαιοφόρο του, από τον κατάλογο του αρχαιοελληνικού θεάτρου ο Φρόντ διάλεξε τον Οιδίποδα – ο οποίος, κουβαλώντας την κατάρα των θεών, ακούσια διεστραμμένος και πατροκτόνος, τυφλώνεται και περιπλανιέται δυστυχισμένος. Το παραλλαγμένο ηθικό δίδαγμα της ιστορίας που υιοθετεί είναι ότι πρέπει να επικρατήσουν οι εξανθρωπιστικές δυνάμεις της λογικής και του πνεύματος, αν δεν θέλουμε η κτηνώδης φύση της ανθρωπότητας να καταρακυλήσει προς τον ανείπωτο τρόμο.

«Ο άνθρωπος είναι ένα εύπιστο ζώο και σε κάτι πρέπει να πιστεύει», έγραφε ο Μπέρτραντ Ράσσελ (Bertrand Russell). «Ελ-

λείπει μιας καλής βάσης για την πίστη του, θα ικανοποιηθεί και με μια κακή». Οπουδήποτε και οποτεδήποτε κι αν βρίσκονται, στη μεγάλη τους πλειονότητα οι άνθρωποι προτιμούν οποιαδήποτε εξήγηση (οσοδήποτε ελαττωματική ή ατεκμηρίωτη) από καμία εξήγηση. Όταν ο Φρόντ ανακοίνωσε ότι είχε εξερευνήσει μια για πάντα τα ερεβώδη βάθη των ανθρώπινων παθών, ένα πλήθος που λαχταρούσε να νιώσει εφησυχασμένο και ασφαλές συνέρρευσε προς το όραμά του.

Ωστόσο, όπως σε μια δικτατορία, ο ενστερνισμός των σκοπών της αναρχίας είχε το τίμημά του. Η λογική του Φρόντ είχε τη γνήσια κυκλικότητα που μόνο μια ταινία του Μαίμπιους (August Ferdinand Möbius) διαθέτει. Όταν οι ασθενείς συμμορφώνονταν προς την επιμονή του και δέχονταν ότι είχαν πρώιμες σεξουαλικές μνήμες, τους αποκαλούσε οξυδερκείς· όταν δεν το έκαναν, έλεγε ότι αντιστέκονταν και ότι έπνιγαν την αλήθεια. (Η ταύτιση της άρνησης με την ομολογία είναι ένα επιτήδειο, όσο και φαύλο, εργαλείο που υπηρέτησε ποικίλα εγχειρήματα, από την καύση των μαγισσών του Σάλεμ μέχρι τους διωγμούς της Ιεράς Εξέτασης.) Σήμερα, τα συμπεράσματα του Φρόντ λέγεται ότι τεκμηριώνονται κανονικά με την πρακτική της ψυχοδυναμικής ψυχοθεραπείας – όμως αυτή η δραστηριότητα είναι αποκλειστική αρμοδιότητα όσων ήδη έχουν αποδεχτεί τα δόγματα τα οποία στη συνέχεια διατείνονται ότι επιβεβαιώνουν. Αυτή η λογική της «περιστρεφόμενης πόρτας» θα μπορούσε να ενισχύσει οποιαδήποτε πρόταση, ανεξάρτητα από το πόσο εσφαλμένη θα ήταν.

Οι ψυχαναλυτικές έννοιες σαγήνευσαν τη λαϊκή κουλτούρα όπως δεν το πέτυχε καμία άλλη ιδέα για το νου και την καρδιά των ανθρώπων. Όμως το φροϊδικό πρότυπο ανήκει σε μια προεπιστημονική εποχή που ζητούσε να λύσει τα αινίγματα της αγάπης. Η κατάρρευση αυτών των μύθων είναι πάντα πιθανή. Όσο ο εγκέφαλος παρέμενε ένα μυστήριο, όσο η υλική φύση του νου παρέμενε απόμακρη και απρόσιτη, η απουσία ενδείξεων επέτρεπε

μια ελεύθερη ροή δηλώσεων σχετικά με τη συναισθηματική ζωή που δεν σήκωναν αμφισβήτηση. Όπως στην πολιτική, ο παράγοντας που καθόριζε τη μακροβιότητα και τη δημοφιλία αυτών των εννοιών δεν ήταν η αλήθεια τους, αλλά η ενέργεια και το πνεύμα που είχαν αναλωθεί στην προώθησή τους.

Στα χρόνια όπου ασυγκράτητες εικασίες σχετικά με το νου κυκλοφορούσαν ελεύθερες, αλλοπρόσαλλοι ισχυρισμοί συσσωρεύονταν, σαν υποσχέσεις σε προεκλογική περίοδο. Μία θεωρία υποστήριζε πως οι νευρικές κρίσεις είναι συγκαλυμμένες εκδηλώσεις οργανισμικής έκστασης. Παιδιά που υστερούν στην ανάγνωση και στη γραφή παίρνουν την εκδίκησή τους από γονείς που τα έδιωξαν από το συζυγικό κρεβάτι. Μια ημικρανία με συνοδό σύμπτωμα κεφαλαλγίας μαρτυρά σεξουαλικές φαντασιώσεις διακόρευσης. Όλοι αυτοί οι φανταχτεροί ισχυρισμοί ζούσαν με χρόνο δανεικό από την κρατούσα επιστημονική άγνοια γύρω από τον εγκέφαλο.

Επειδή εμείς οι τρεις είμαστε κλινικοί γιατροί, πρέπει να απαντάμε στις καθημερινές πρακτικές απαιτήσεις. Ο στόχος πίσω από τον εντοπισμό της φύσης της αγάπης δεν είναι να ικανοποιήσουμε αμπελοφιλοσοφικές συζητήσεις ή να εξασφαλίσουμε τροφή προς τέρψιν των ακαδημαϊκών. Αντίθετα, όπως το έργο μας καθιστά απόλυτα σαφές, ο κόσμος είναι γεμάτος από ολοζώντανους ανθρώπους, άντρες και γυναίκες, που συναντούν δυσκολίες στο να αγαπήσουν και να αγαπηθούν, και των οποίων η ευτυχία εξαρτάται καίρια από το πώς θα ξεπεράσουν αυτές τις δυσκολίες όσο το δυνατόν πιο αποτελεσματικά. Όσο ακαλαίσθητο ή μυθολογικό κι αν είναι ένα πρότυπο του νου, αν το βρίσκαμε κλινικά αποτελεσματικό –αν μπορούσαμε να το χρησιμοποιήσουμε για να βοηθήσουμε τους ανθρώπους να γνωρίσουν την καρδιά τους–, δεν θα θέλαμε με τίποτα να το απορρίψουμε.

Ωστόσο, όταν προσπαθήσαμε να χρησιμοποιήσουμε το φροϋδικό πρότυπο και τα πολυάριθμα παρακλάδια του, ανακαλύψαμε ότι η αποτελεσματικότητα δεν ήταν ένα από τα πλεονεκτήματα

του προτύπου. Όταν ο καθένας από μας ήρθε σε άμεση επαφή με τα συναισθηματικά προβλήματα των ασθενών του, είδαμε ότι τα παλαιά πρότυπα χαρτογραφούν εδάφη που δεν μπορούν να ανιχνευτούν πουθενά μέσα σ' ένα πραγματικό άτομο. Οι ασθενείς μας ποτέ δεν είχαν προβλέψιμη συμπεριφορά. Δεν ωφελούνταν από αυτά που προδιέγραφαν τα πρότυπα, όσο γι' αυτό που πραγματικά τους βοηθούσε δεν το είχαμε διδαχτεί ποτέ. Αν δεν αποφασίζαμε να το ξεχειλώσουμε και να το στρεβλώσουμε πέρα από το σημείο ρήξης του, το πλαίσιο για την κατανόηση της συναισθηματικής ζωής αποτύχαινε να διαφωτίσει τις ιστορίες των ασθενών που καθημερινά συναντούσαμε στο ιατρείο μας. Κι έτσι αναζητήσαμε αλλού στοιχεία για τους περίπλοκους γρίφους της καρδιάς.

Η επιστήμη του συναισθηματικού νου είχε ένα αργό ξεκίνημα κατά το πρώτο μισό του 20ού αιώνα, όμως στο επόμενο μισό γνώρισε μια δεύτερη και απροσδόκητη εξέλιξη. Ενώ οι Γάλλοι γιατροί αναζητούσαν αντισταμινικά, παρασκεύασαν τα αντιψυχωτικά φάρμακα. Παρατήρησαν ότι τα φάρμακα κατά της φυμπίωσης βελτίωναν τη διάθεση, μετά δε από λίγα βήματα στο χώρο της χημείας άνθησαν τα αντικαταθλιπτικά. Ένας Αυστραλός ανακάλυψε τυχαία ότι το λίθιο κάνει τα ινδικά χοιρίδια πειθήνια και με αυτή του την ανακάλυψη σκόνταψε κυριολεκτικά πάνω σε μια θεραπεία της μανιοκατάθλιψης. Μικροσκοπικά μόρια, όταν εισάγονταν και μεταφέρονταν στον εγκέφαλο, ήταν ικανά να σβήνουν απογοητεύσεις, να εξαφανίζουν την κατάθλιψη, να κατευνάζουν τις κυκλοθυμικές αντιδράσεις, να εξαλείφουν το άγχος – πώς μπορούσε κανείς να συνδυάσει αυτό με την υποτιθέμενη υπεροχή των καταπιεσμένων σεξουαλικών ορμών και να αποδίδει σε αυτές όλα τα συναισθηματικά ζητήματα;

Κατά τη δεκαετία του 1990, η σύγκρουση της αποτελεσματικότητας των φαρμάκων με τις ψυχαναλυτικές ερμηνείες σχεδόν κατατρόπωσε τις τελευταίες. Την ίδια στιγμή, η εκτόπιση αυτού του κυριαρχικού προτύπου άφησε όλους εμάς χωρίς μια λογική

εξήγηση για τη ζωή μας και τις αγάπες μας. Η κατάρρευση του Φρόντ την τελευταία δεκαετία του 20ού αιώνα κατέστησε τους πόθους μας, τις επιθυμίες μας και τα όνειρά μας, αν όχι μη εξηγήσιμα, τουλάχιστον μη εξηγημένα.

Παρότι η επιστήμη όρθωσε το ανάστημά της για να πάρει τη θέση της ως διάδοχος του Φρόντ, δεν στάθηκε ικανή να σχεδιάσει ένα πλαίσιο για την αγάπη, που να είναι και στέρεο και κατοικήσιμο. Δύο επίμονα εμπόδια κλείνουν το δρόμο.

Πρώτα πρώτα, ένας παράξενος συσχετισμός υπερίσχυσε ανάμεσα στην επιστημονική αυστηρότητα και την ψυχρότητα: όσο πιο τεκμηριωμένο και θεμελιωμένο είναι ένα πρότυπο του νου, τόσο πιο πολύ αποξενώνει. Ο μπιχαβιορισμός ήταν το πρώτο παράδειγμα: επισείοντας τον εμπειρισμό σε κάθε ευκαιρία, ήταν εξαιρετικά δυσάρεστος λόγω της άρνησής του να αναγνωρίσει βασικά αγαθά της ανθρώπινης ζωής όπως η σκέψη ή η επιθυμία. Η γνωστική ψυχολογία έβριθε από διαγράμματα με κουτιά και βέλη που συνέδεαν την αντίληψη με την πράξη και δεν είχε τίποτα να πει για το μη σκεπτόμενο κέντρο του εαυτού, στο οποίο οι άνθρωποι έχουν περισσότερη αδυναμία. Η εξελικτική ψυχολογία έριξε ένα ευχάριστο φως σε ό,τι ο νους οφείλει στον Δαρβίνο, όμως το πρότυπο καταγγέλλει ως ψευδαισθήσεις τα στοιχεία ανθρώπινης ζωής από τα οποία λείπει το προφανές πλεονέκτημα της επιβίωσης – και σ' αυτά περιλαμβάνονται η φιλία, η καλοσύνη, η θρησκεία, η τέχνη, η μουσική και η ποίηση.

Η σύγχρονη νευροεπιστήμη υπήρξε εξίσου ένοχη για το ότι διέσπειρε μια αντιπαθητική και απάνθρωπη υπεραπλούστευση. Αν οι ψυχαναλυτές στριφογύριζαν ένα άυλο κάστρο στον αέρα για να κατοικήσει σ' αυτό η ανθρωπότητα, η νευροεπιστήμη πρόσφερε ένα χαμόσιτο από τσιμέντο. Άραγε κάθε διάθεση ή συμπεριφορά γίνεται καλύτερα αντιληπτή σαν αποτέλεσμα μιας καραμπόλας από μοριακές μπάλες μπιλιάρδου που συγκρούονται γύρω από το κρανίο; Όταν εμφανίζονται συναισθηματικά προβλήματα,

μια σταθερή αγωγή με Ριταλίν (Ritalin) για παιδιά και Πρόζακ (Prozac) για μεγάλους είναι η μόνη απάντησή μας σε εθνικό επίπεδο; Αν μια γυναίκα χάσει τον άντρα της και πάθει κατάθλιψη, είναι σημαντική η οδύνη της ή είναι απλώς μια περίπτωση χημείας που πήγε στραβά; Η επιστήμη είναι νεόφερτη στην υπόθεση του προσδιορισμού της ανθρώπινης φύσης, όμως μέχρι στιγμής έχει παραμείνει εχθρική προς τον ανθρωπισμό. Όσοι αναζητούν ένα νόημα βρίσκουν την πόρτα κλειστή.

Το δεύτερο κώλυμα σε μια πλήρως επιστημονική περιγραφή της αγάπης είναι η ανεπάρκεια σαφών και εξακριβωμένων δεδομένων. Η συστηματική έρευνα έχει να δώσει δελεαστικές υποσχέσεις σε όσους επιθυμούν να κατανοήσουν τον εγκέφαλο – και αυτό που ο εμπειρισμός δίνει με μια γενναιόδωρη χειρονομία, το παίρνει πίσω με την επόμενη. Παρά τα γαλαξιακά άλματα στην τεχνολογία, η επιστήμη του εγκεφάλου παραμένει μια απογοητευτική συλλογή από ανάλαφρους υπαινιγμούς, εξαιρετικά αμφίσημους. Αυτές οι νύξεις μπορεί να δείχνουν προς τη σωστή κατεύθυνση, όμως δεν θα μας οδηγήσουν καθαρά και οριστικά σε αμάχητα συμπεράσματα. Η επιστήμη έχει προχωρήσει μπροστά στο μονοπάτι της κατανόησης του εγκεφάλου, όμως έχει ακόμα πολύ δρόμο, που χάνεται στα βάθη του ορίζοντα. Ο συστηματικός μελετητής της αγάπης βρίσκεται αντιμέτωπος με μια σεβαστή σχέση ανάμεσα στη βεβαιότητα και τη χρησιμότητα σε ζητήματα της καρδιάς: μόνο λίγα πράγματα που αξίζει να γνωρίζουμε για την αγάπη μπορούν να αποδειχτούν και πραγματικά ελάχιστα απ' όσα επιδέχονται δοκιμή αξίζει καν να τα μάθουμε.

Καθώς περιπλανιέται στα λημέρια της αγάπης, ο ασυμβίβαστος εμπειριστής δεν έχει πολλά να συζητήσει. Η άγρια και άναρθρη λαχτάρα ενός μικρού παιδιού για τους γονείς του, το χειμαρρώδες πάθος μεταξύ νεαρών εραστών, η ακλόνητη αφοσίωση κάθε μάνας – όλα είναι άπιαστα, ατμός που χλευάζει κάθε απόπειρα της αντικειμενικότητας να τα αποδώσει στο τάδε γονίδιο ή

στη δείνα ομάδα κυττάρων. Ίσως μια μέρα όλα να είναι γνωστά, όμως αυτή η μέρα μάς γνέφει από μια ασύλληπτη απόσταση. Κι όμως, αν δεν περιοριστούμε κάπως σε επαληθεύσιμα γεγονότα, ο καθένας μπορεί να στροβιλίζει απεριόριστες φαντασιώσεις για την αγάπη που έχουν το ίδιο αποδεικτικό κύρος όσο και τα συμπεράσματα ενός πίνακα Ουίτζα¹.

Αν ο εμπειρισμός είναι στείρος και ατελής, ενώ η εμπρεσιονιστική εικασία οδηγεί παντού και πουθενά, πόσες ελπίδες μπορεί να υπάρχουν ότι θα φτάσουμε σε μια αποτελεσματική κατανόηση της ανθρώπινης καρδιάς; Για να χρησιμοποιήσω τα λόγια του Βλαντιμίρ Ναμπόκοφ: δεν μπορεί να υπάρξει επιστήμη χωρίς φαντασία ούτε τέχνη χωρίς γεγονότα. Η αγάπη πηγάζει από τον εγκέφαλο· ο εγκέφαλος είναι υλικός, φυσικός και κατά συνέπεια εξίσου κατάλληλος σαν θέμα επιστημονικής συζήτησης όσο και τα αγγούρια ή η χημεία. Όμως η αγάπη αναπόφευκτα συμμετέχει στο προσωπικό και στο υποκειμενικό, κι έτσι δεν μπορούμε να την τοποθετήσουμε στο γυάλινο δοχείο του φυσιοδίφη και να της καρφώσουμε τα φτερά στον πίνακα, όπως θα μπορούσε να κάνει ένας εντομολόγος με μια σπάνια πεταλούδα. Παρά τα όσα διδάσκει η επιστήμη, μόνο μία ντελικάτη σύμμιξη τεκμηρίωσης και διαίσθησης μπορεί να οδηγήσει στην πιο πιστή απεικόνιση του συναισθηματικού νου. Για να ξεγλιστρήσει κανείς ανάμεσα στους δίδυμους κινδύνους της ανούσιας υπεραπλούστευσης και της αβάσιμης μωροπιστίας, πρέπει να ισοσκελίσει το σεβασμό προς τη δοκιμή και την τεκμηρίωση με μια βαθιά στοργή προς ό,τι δεν έχει αποδειχτεί κι ό,τι δεν μπορεί να αποδειχτεί. Η κοινή λογική πρέπει να συνδυάζει ισόποσα το πέταγμα της φαντασίας με μια αποστροφή προς την άκαμπτη «ορθοδοξία».

1. Πίνακας με σύμβολα και γράμματα που χρησιμοποιείται στον πνευματισμό κατά την επίκληση των νεκρών προκειμένου να συνομιλήσουν με τους ζωντανούς. (Όλες οι υποσέλιδες σημειώσεις είναι της μεταφράστριας εκτός εάν αναφέρεται διαφορετικά.)

Ενώ η επιστήμη παρέχει ένα σημαντικότατο χρήσιμο εργαλείο στην εξερεύνηση και τον ορισμό του φυσικού κόσμου, τα ανθρώπινα όντα καταφθάνουν εφοδιασμένα με παλαιότερα μέσα για να διακρίνουν από τι είναι καμωμένες οι καρδιές γύρω τους. Αυτός ο δεύτερος τρόπος είναι καθ' όλα δραστικός όσο και λογικός - σε πολλές περιπτώσεις δε σημαντικά περισσότερο. Το βιβλίο αυτό παραθέτει την ορθότητα και την αναγκαιότητα και των δύο μεθόδων ανάγνωσης των συναισθηματικών μυστικών - του φίλου, του συντρόφου, του παιδιού, καθενός από σας.

Επί χρόνια, σκαλίζαμε και οι τρεις τη λογοτεχνία της νευροεπιστήμης αναζητώντας τα λαμπρά γεγονότα που θα μπορούσαν να φωτίσουν τη συνάφεια, τις μελέτες που θα μπορούσαν να λύσουν τους κόμπους και να ξετυλίξουν τα νήματα των δεσμών που ενώνουν. Με δυο λόγια αναζητούσαμε την επιστήμη της αγάπης. Καθώς στον δικό μας τομέα δεν βρίσκαμε ένα τέτοιο σύστημα, βγήκαμε για κυνήγι σε άλλες επιστήμες. Ωστόσο ολοκληρώσουμε το ξεσκάλισμα, είχαμε συγκεντρώσει στοιχεία από τη νευροεξέλιξη, την εξελικτική θεωρία, την ψυχοφαρμακολογία, τη νεογνολογία, την πειραματική ψυχολογία και την επιστήμη των υπολογιστών.

Παρότι αυτό το βιβλίο καταγίνεται με αυτές τις επιστημονικές ανακαλύψεις, δεν μπορούμε να υιοθετήσουμε τη μυωπική υπόθεση ότι τα ακαδημαϊκά συγγράμματα κρατούν το κλειδί για τα μυστήρια της αγάπης. Η ζωή των ανθρώπων αποτελεί την πλουσιότερη πηγή αυτής της πληροφόρησης. Εκείνοι που αποπειρώνται να μελετήσουν το σώμα χωρίς βιβλία αρμενίζουν σε αχαρτογράφητα πελάγη, όπως παρατήρησε ο Γουίλλιαμ Όσλερ (William Osler), ενώ εκείνοι που μονάχα διαβάζουν βιβλία δεν σαλπάρουν καν. Κι έτσι, όπου ήταν δυνατόν, συγκρίναμε αυτό που είχε να πει η έρευνα με τη συναισθηματική εμπειρία των ασθενών μας, των οικογενειών μας, αλλά και τη δική μας.

Μετά από κάμποσα χρόνια επικονίασης από ένα θησαυρό επιστημών, ο διεπιστημονικός ανεμοστρόβιλος έγινε ένα. Αρχίσαμε

να σκεφτόμαστε την αγάπη και να την περιγράψουμε ο ένας στον άλλον με όρους που δεν είχαμε ξανακούσει ποτέ. Ένα επαναστατικό πρότυπο συναρμολογήθηκε ολόγυρά μας, και έκτοτε παραμείναμε μέσα σ' αυτό. Μέσα σ' αυτή τη δομή βρήκαμε νέες απαντήσεις στα ερωτήματα που άξιζε περισσότερο τον κόπο να τεθούν για την ανθρώπινη ζωή: Τι είναι τα συναισθήματα και γιατί τα νιώθουμε; Τι είναι οι σχέσεις και γιατί υπάρχουν; Τι προκαλεί συναισθηματικό πόνο και πώς αυτός μπορεί να επουλωθεί – με φάρμακα, με ψυχοθεραπεία, και με τα δύο; Τι είναι η ψυχοθεραπεία και πώς θεραπεύει; Πώς πρέπει να διαμορφώσουμε την κοινωνία μας για να εξασφαλίσουμε συναισθηματική υγεία; Πώς πρέπει να ανατρέφουμε τα παιδιά μας και τι να τους διδάσκουμε;

Η διερεύνηση αυτών των ζητημάτων δεν είναι απλώς μια πνευματική εξόρμηση: οι άνθρωποι πρέπει να έχουν τις απαντήσεις για να κατανοήσουν το νόημα της ζωής τους. Βλέπουμε καθημερινά την ανάγκη γι' αυτή τη γνώση και βλέπουμε και τις θλιβερές συνέπειες της έλλειψής της. Οι άνθρωποι που δεν διαισθάνονται ή δεν σέβονται τους νόμους της επιτάχυνσης ή της δυναμικής τσακίζουν τα κόκαλά τους· αυτοί που δεν αντιλαμβάνονται τις αρχές της αγάπης χαραμίζουν τη ζωή τους και τσακίζουν την καρδιά τους. Η απόδειξη αυτού του πόνου είναι ολόγυρά μας, με τη μορφή αποτυχημένων γάμων, οδυνηρών σχέσεων, παραμελημένων παιδιών, ανεκπλήρωτων φιλοδοξιών και απραγματοποιητών ονείρων. Και σε αριθμούς, αυτά τα τραύματα συνδυάζονται για να καταστρέψουν την κοινωνία μας, στην οποία η συναισθηματική ταλαιπωρία και τα παρακλάδια της είναι κοινός τόπος. Οι ρίζες αυτής της ταλαιπωρίας συχνά μένουν αθέατες και παραβλέπονται, ενώ τα προτεινόμενα γιατροσόφια δεν μπορούν ν' αποδώσουν, επειδή έρχονται σε αντίφαση με τους συναισθηματικούς νόμους που η κοινωνία μας δεν αναγνωρίζει ακόμα.

Αυτοί οι νόμοι είναι γραμμένοι στην πέτρα κάπου μέσα στην καρδιά, ανεξάρτητα από το πόσον καιρό καταφέρνουν να ξεγλι-

στρών και να μένουν στην αφάνεια. Και δεδομένου ότι ο λαβύρινθος όπου πλανιούνται αυτού του είδους τα μυστικά είναι πράγματι μικροσκοπικός, μπορεί να περάσουν αιώνες ωσότου ο εγκέφαλος αποκαλύψει τα τελευταία του μυστήρια. Κανείς από εμάς δεν θα ζήσει για να δει να ξημερώνει αυτή η εποχή της αποκάλυψης.

Σε τούτες τις σελίδες, απαντάμε στην πρόκληση που θέτει σήμερα μπροστά μας η επιστήμη – να εξερευνήσουμε τη φύση της αγάπης, να αντλήσουμε από τη φαντασία, την επινοητικότητα και την ανερχόμενη επιστημονική γνώση που η βιοτεχνολογία θέτει στη διάθεσή μας. Σκόπιμα δεν καταλήξαμε σε μια περιεκτική εγκυκλοπαίδεια της επιστήμης του εγκεφάλου. Μέσα σ' αυτές τις σελίδες δεν ελλοχεύουν νευροανατομικά διαγράμματα με πλήθος γράμματα. Καταπιαστήκαμε όχι να χαρτογραφήσουμε το νου με ανατριχιαστικές λεπτομέρειες, αλλά να ηγηθούμε μιας ευέλικτης αναγνωριστικής πτήσης πάνω από εδάφη που βρίσκονται κρυμμένα μέσα στην ανθρώπινη ψυχή.

Όσο το κάνουμε αυτό, θα απομακρυνόμαστε από αυτά που οι άνθρωποι θεωρούν γνήσια εδάφη της ψυχής. Και πριν τελειώσουμε, θα ασχοληθούμε με το κλαψούρισμα των χαμένων κουταβιών, με τα μαθηματικά της μνήμης, με τη συζυγική αφοσίωση του κυνόμυου και με τις εκφράσεις του προσώπου σε χώρες του Νότιου Ειρηνικού. Θα μελετήσουμε το πείραμα ανατροφής ενός παιδιού από έναν αυτοκράτορα του Μεσαίωνα, κάποιες ψυχοθεραπευτικές τεχνικές, τη διαισθητική διάνοια των νεογέννητων και το γιατί οι άνθρωποι πιάνονται από το χέρι στον κινηματογράφο. Θα ρωτήσουμε γιατί υπάρχει η οικογένεια, τι είναι τα αισθήματα και τι δεν είναι η αγάπη· πώς ξέρουν να χαμογελούν τα τυφλά παιδιά και γιατί δεν το ξέρουν τα ερπετά. Μια καινούρια κατανόηση της αγάπης διαμορφώνεται στο σταυροδρόμι αυτών των εντελώς ανόμοιων περιοχών, όπου εμείς μπορούμε ν' αρχίσουμε να περιγράφουμε τη συναισθηματική ζωή μ' έναν τρόπο πιστό στη γνωστή

φυσιολογία και τη βιωματική εμπειρία των ανθρώπινων πλασμάτων, με τα πάθη τους και με τις αγωνίες τους.

Ο επιστήμονας ή ο γιατρός δεν είναι οι μόνοι επιστάτες αυτών των εδαφών, και σίγουρα όχι οι πρώτοι. Η φιλοδοξία να διυλιστούν και να μεταδοθούν τα μυστικά της καρδιάς μπορεί ν' αγγίξει στιγμές απaráμιλλης διαύγειας μέσα σ' ένα μυθιστόρημα, ένα θεατρικό έργο, ένα διήγημα, ένα ποίημα. Μέσα από μια συμμετρία τόσο συμπαγή και εντυπωσιακή όσο η ισοδυναμία της ύλης με την ενέργεια, η ποίηση της αγάπης και η επιστήμη της ταυτίζονται απρόσμενα. Κάθε ατραπός χρησιμοποιεί τα εργαλεία του πνεύματος για να φτάσει παραπέρα· καθημιά προσπαθεί να πιαστεί από το άφραστο και να το καταστήσει γνωστό, με τη θερμή ταραχή της αναγνώρισης που τόσο συχνά φέρνει μαζί της η αλήθεια. Τώρα που η επιστήμη έχει ταξιδέψει στο βασίλειο του ποιητικού, η προσπάθεια ενός εγχειρήματος μπορεί να επηρεάσει το ομολογό του.

Πολύ προτού υπάρξει η επιστήμη, οξυδερκείς άντρες και γυναίκες ανάλλασσαν ιστορίες για το πώς είναι οι άνθρωποι, ιστορίες που ποτέ δεν έχασαν τη δύναμη να μαγεύουν και να διδάσκουν. Χρησιμοποιούμε την επιστήμη για να διερευνούμε την ανθρώπινη φύση με σκοπό όχι να αντικαθιστούμε αυτές τις ιστορίες, αλλά να τις εμπλουτίζουμε και να εμβαθύνουμε σ' αυτές. Ο Ρόμπερτ Φροστ έγραψε κάποτε ότι πάρα πολλοί ποιητές ξεγελούν τον εαυτό τους σκεπτόμενοι ότι το μυαλό είναι επικίνδυνο και πρέπει να μένει απέξω. Αυτή η αρχή καθρεφτίζεται στη μελέτη του εγκεφάλου, όπου πάρα πολλοί ειδικοί, καθαρά από φόβο, αποφεύγουν να αναφέρουν την αγάπη.

Εμείς θεωρούμε ότι η καρδιά είναι επικίνδυνη και πρέπει να μείνει μέσα. Το ποιητικό και το αληθινό, το αποδεδειγμένο και το αναπόδεικτο, η καρδιά και ο εγκέφαλος –σαν φορτισμένα σωματίδια αντίθετης πολικότητας– ασκούν την επιρροή τους σε διαφορετικές κατευθύνσεις. Όταν έρχονται κοντά, το αποτέλεσμα είναι να πυρακτώνονται.

Σ' αυτό το φεγγοβόλο συναπάντημα, αρχίζει να αποκαλύπτεται η αγάπη. Το ταξίδι που ξεκινάμε εδώ δεν είναι κατά κανέναν τρόπο ολοκληρωμένο: η επιστήμη των ημερών μας κάνει νύξη σε δομές, αλλά δεν μπορεί να τις προσδιορίσει. Το κάστρο του συναισθηματικού νου δεν είναι ακόμα πρακτικά θεμελιωμένο και στο βασίλειό του υπάρχει άφθονος χώρος για εικασία, επινόηση και ποίηση. Καθώς η νευροεπιστήμη ξεκλειδώνει τα μυστικά του εγκεφάλου, μπορεί κανείς με τρόπο εντυπωσιακό να διεισδύσει στη φύση της αγάπης. Σε αυτό αναφέρεται τούτο το βιβλίο - κι αν αυτό δεν είναι το μυστικό της ζωής, τότε δεν ξέρουμε τι άλλο είναι.